

Samarnir vorðnir partur av Noregi

Prát við samatalsmannin John Gustavsen

- Loksins eru samarnir vorðnir partur av Noregi, komnir upp í stóra samfelagið.

Men hetta elvir eisini til trupulleikar. Samiska samfelagið hevur verið spjatt, kanska ber til at kalla tað anarkistiskt uttan tó at vera rættarleyst, sigur John Gustavsen. Hann sær vandan í, at Samatingið kann gerast eitt yvirstýringarambod fyri samisku samfelaginum.

- Hygg bara, hvat norsk staturin ger; hann roynir at avmarka Samaland til at vera fimm kommunur í Finnmarkini.

Samar eru alla staðni í Noregi og Oslo er í veruleikanum størsti "samabyurin".

Norski mótateknarin Per Spook, sum arbeiðir í París og er sera væl umtóktur har, gjørdi eitt árið klæði eftir samiskum fyrmyndum. Litir og snið vóru kipt úr myndini av Samalandi. Hvussu dámar einum sama hetta?

- Eg haldi, tað er í lagi. Samisk listafólk læna jú eisini frá øðrum mentanum. Tak bara tónleikaran og sangaran Mari Boine Persen! Tú hevur jú brúk fyri eggjan fyri at menna teg. Hetta er eisini so við listini. Tað ber ikki til at læsa seg inni og halda, framtig verða gjørd. Mistakið hjá Per Spook var, at hann ikki tosaði við samiskar designarar.

- Stór samisk søvn, góðar lýsingar av samiskum livihátti, søgu o g mentan, eru bæði í Noregi og í øðrum londum.

- Hævar tú nakra viðmerking til samisku framsýningarnar í Oslo og Keyptmannahavn?

- Prinsipielt haldi eg, at mentanin hjá einum fólk eigi ikki at flytast hadani, fólkid býr. Kanska átti Samatingið at roynt at fingid samunum aftur øll samisk søvn?

Nógv seta samar í samband við reinsdjórahald. Men samarnir er annað enn tað. Strandsamarnir er eisini nógvir í tali og hava stóran týdning.

- Sum fuglarnir tengja

teir saman hav og land, sigur John Gustavsen. Teir hava ein stóran leiklut í heildini.

Samiska samfelagið er eitt samfelag við reinsdjórahaldi inni á Finnmarkini. Men tað hevur ongantíð bara verið tað. Fjølmiðlarnir hava gjørt hesa myndina. Teir hugsa bara um tað eksotiska. Uttaná er tað samiska eksotiskt, kanska innan eisini. Men vit mugu ikki gloyma strandsamarnar í hesi eksotisku myndini. Strandsamarnir hava eina sterka mentan. Teir hava fleiri møguleikar at livbjarga sær: fiskivinnu, landbúnað og heimavirki.

John Gustavsen heldur, at strandsamiska mentanin fer at mennast.

TALSFÓLKINI OG ØLL HINI

Samarnir tuga ikki longur. Teir hava nógur talsfólk, sum rættiliga eru sloppin framat í fjølmiðlunum og tí kunnu upplýsa og ávirka.

Mari Boine Persen, Nils Aslak Valkiapää og Ole Henrik Magga eru trý kend nøvn. Hesi eru slóðbrótarar. Brúk er fyri teimum. Ole Henrik Magga er fyrsti forseti Samatingsins og fyrsti samiski professarin. Men hvussu við øllum hinum, sum halda lívi í mentanini; tær, sum fletta greinar, seyma klæði, binda, gera brúkslutir og so framvegis?

- Í átta ár hava samiskir rithøvundar verið í norðurlandska rithøvundafelagnum. Hævar hetta givið útslit?

- Ja! Millum annað kunnu samiskir høvundar nú innstillast til bókmentavirðislønina hjá Norðurlandaráðnum. Vit kunnu trýsta myndugleikarnar at stuðla samiskari mentan. Hóast Noregur hevur ásaðnað ábyrgd sína, eru Svøríki og Finnland komn stutt við tí.

BJARTSKYGDUR

- Er tú bjartskygdur samanna vegna?

- Tað er klárað í! Nú krevst orka, bæði menniskjanslig og figgjarlig. Vit hava hugskotini! Eg haldi eisini, at samiska mentanin við øllum, sum í henni er, heldur fram - og fer eisini at menna seg, vaksa seg sterka. Eitt framtig er, at samiskt handverk er vorðið lærugrein í skúlanum.

Samisku rithøvundarnir verða skúlaðir. Fáir samar skriva. Við skeiðum og seminarum vóna vit at fáa í lag norðurlandskt samband og brøðralag, sum gevur bæði sjálvsálit og íblástur.

John Gustavsen hevur verið í nógvum skúlum, og hann undrast á stóra áhugan fyri samiskum bókmentum. Men fólk spyrja eftir nýggjum bókum! Trot er á lærubókum og móðurmálslestrarum. Tørvurin er umleið 500 lærarar, men bara 200 eru.

SOVJETTSAMAR

Glasnost hevur gjørt, at truplu umstøðurnar hjá sovjettsku samunum eru vorðnar kendar. Teir eru tvangslutir í kollektiv og jørd teirra er tikin frá teimum. Teir hava stórar sosialar trupulleikar. Eitt nú er komið fram, at nógvir hjúnaskilnaðir eru, stór rúsdrekkamisnýsla og børn fáa ringa viðferð.

John Gustavsen arbeiðir við sovjettsamiskum spurningum og vandamálum. Hann skal millum annað royna at fáa greiðu á, hvussu dálkingini, har samarnir búgva, hevur ávirkað teir. Nikkelverk-smíðjur og kjarnorkuroyndarsprengingar elva tíværri til óhugnaligan stóran skaða.

- Vit hava knýtt samband og vónandi fáa vit sovjettsku samarnar upp í Samisk Forfatterforening, har Kolasamarnir enn ikki eru við. Á Kolahalvøynni eru flestu samarnir og tað er har, samiska mentanin framvegis livir.

EF - MENTABANI

John Gustavsen er ótroystiligur í virki sínum til

John Gustavsen er ágrýtin talsmaður hjá samunum. Her er hann avmyndaður uttan fyri Tekniska skúla í Klaksvík í samiskum koti.

frama fyri samiska mentan. Hann hevur hug at skriva fagrar bókmentir í framtíðini og læra samiska bókmentasøgu. Hann hevur sagt frá sær álitissørv í fleiri felagsskapum fyri at hava betri stundir til at granska og skriva. Men í europeisku rithøvundaráðstevnunni hevur hann sæti og har tekur hann fram minnilutaspurningar. Ótrúliga áhugavert og gevandi, sigur hann.

Í norðurlandska samstarvinum er neyðugt at standa saman mótvegis EF, heldur John Gustavsen. EF hevur ongan mentanarpolitikk!, sigur hann og leggur afturat, hvørja støðu, hann heldur, mentanin eigur at hava móti EF.

- Vit hava styrki í samstarvinum við grannalond, Grønland, Kanada og Alaska, sigur hann og undirskar, at tað er neyðugt

Orð og mynd: Mette Bleken

(umsett: hd).

at menna norðurlandska samstarvið. Alt eigur ikki at snúva seg um Paris, Brussel ella Berlin!

- Norska stjóðan til samar er broytt seinastu fíggju árin. Fyrr var hon líkasæla. Nú tosa norðmenn við samar. Hetta er framtig, sigur John Gustavsen og endurgevur Elie Wiesel: "Líkasælan er størsti